

**Verslag van de excursie in Zuid-Limburg.
Pinkster 1916.**

(Henrard, Jansen, Kloos, Wachter).

- 10 Juni. Geulhem, Ronde Bosch, Kloosterbosch (H. en K.).
11 Juni. Eys—Wittem (J. en W.) Schin op Geul—Gerendal—Oud Valkenburg—Houthem (H. en K.).
Meersen—Waternal—Vliek—Bunde.
12 Juni. Houthem—Berg—Terblijt—Bemelen v.v.
Gronsveld—Trichterberg—Riesenberg.
13 Juni. Geuldal—Gerendal—Schaesberg (H., J. en K.).

Lijst der planten op deze excursie verzameld, aanwezig in de particuliere herbaria der deelnemers:

Cystopteris fragilis v. *cynapiifolia* Koch Oud-Valkenburg.

„ „ v. *anthriscifolia* Koch Waternal.

Beide vormen behooren tot de groep *pinnatipartita* Koch, die dubbel tot drievoudig geveerde bladen heeft. Zij zijn op het oog zeer duidelijk verschillend. Gaat men evenwel determineeren met de tabel in A. en G. Syn. I blz. 17, waar het heet:

„a. *anthriscifolia*. Fiedern meist spitz; Fiederchen locker, eiförmig meist stumpf, kurz gestielt, am grunde abgerundet, tief fiederteilig.

b. *cynapiifolia*. Fiedern und Fiederchen meist stumpf, letztere länglich eiförmig, oft locker, zuweilen vorwärts gerichtet, am Grunde keilförmig, meist nur fiederspaltig mit keilförmig verkehrt eiförmigen fast gestutzten Abschnitten.”

dan blijkt, dat de combinaties dezer verschillende kenmerken niet constant zijn. De eene vorm heeft meer van *a*, minder van *b*, en de andere omgekeerd, maar precies aan de beschrijving voldoen zij geen van beide. Wij hebben ons ten slotte door de, toch wel opzettelijk gekozen, namen laten leiden en ons gehouden aan de meer of mindere overeenkomst met de bladvormen van *Anthriscus (vulgaris)* en (*Aethusa*) *cynapium*.

Polystichum spinulosum D. C., Waterval.

Asplenium Ruta muraria L., Meersen, Bemelen.

Carex muricata L., Gronsveld.

Ook met de eigenaardige, lichtgekleurde, sterk ver-grootte urntjes (*Dipterocecidium*).

Carex Leersii F. Schultz, Gronsveld, Riesenberg.

Komt voor met gesteelde en zittende aartjes, met al of niet aan den voet onderbroken aar, met en zonder ver-lengde schutbladen, vaak verschillende vormen in een pol. Het heeft dus geen zin deze vormen te onderscheiden.

Carex divulsa Good, Gronsveld, Riesenberg.

Een eigenaardige grijsgroene, kleinurnige, kleinzadige vorm op de eerste vindplaats. Zie J. en W. Kruidk. Arch. 1915.

Carex glauca Murr. *leptostachys* Schur., Gerendal.

Carex panicea L. *refracta* Klinggr., Bunde.

Männliches Aehrchen rechtwinklig, oder fast rechtwinklig zurück gebrochen (A. en G. Syn. II Abt. 2. 142). Bij onze exemplaren zijn ook de stelen der mannelijke aartjes (soms meer dan rechthoekig) teruggebogen.

Carex pendula Huds., Bunde.

Het schijnt dat de plant zich daar gaat verspreiden.

l. acrogyna.

l. mesogyna.

l. alternans.

l. acrandra, slechts enkele zijaartjes zijn aan den top mannelijk.

l. pleiostachya feminea. Het topaartje is, toevalligerwijze tevens aan den top in tweeën gedeeld, dus ook een begin van *l. furcata*.

l. furcata. Zijaartjes, dicht bij den voet, in tweeën gedeeld. Van de afwijkende vormen, die bij deze soort zeer veelvuldig voorkomen, vermelden wij nog:

een ex. met 2 mannelijke aartjes, waarvan de bovenste kleine zijdelingsche vertakkingen heeft.

een ex. waar het mannelijk (top)aartje aan den voet twee vrouwelijke bloemen draagt, waarvan de eene door-groeid is en een volledig vrouwelijk aartje draagt (*l. cladostachya*).

Carex silvatica Huds., Riesenbergr., Trichterbergr.

Een heele vegetatie van reusachtige, meer dan 1 M. hooge exemplaren. Op dit terrein was trouwens de heele flora buitengewoon frisch ontwikkeld. *Milium effusum* meer dan manshoog. *Orchis maculata* van omtrent 1 M.

l. cladostachya, op alle vindplaatsen.

l. mesogyna, Kloosterbosch.

l. subbasigyna, Kloosterbosch.

Carex pallescens L. *elatior* A. en G., Eys.

l. subbasigyna, Eys.

Carex flava L. *euflava* A. en G. *vulgaris* Döll., Bunde.

Een zeer weelderige vegetatie. De planten zijn hoog, stengels ruw, bladen breed, maar de snavel heeft den normalen stand van *vulgaris*. Zij zijn *niet* naar boven gebogen, wat bij de var. *Marssoni* Auersw. het geval moet zijn, die overigens de bovengenoemde kenmerken heeft.

l. acrogyna

l. acrandra

l. pleiostachya feminea

l. monostachya feminea

een monstrum met 2 (3) kleine, in hoofdzaak mannelijke aartjes, alle aan den voet vrouwelijk; wellicht *l. cladostachya*. Het is n.l. vaak moeielijk uit te maken of men

met deze lusus te doen heeft, dan wel met een vertakking. In het eerste geval moet het aartje ontspringen uit een urntje, maar vooral bij zoo dichte bloeiwijzen als *C. flava* heeft, is dit onderzoek, zonder het exemplaar te breken, haast ondoenlijk.

Eriophorum latifolium Hoppe, Bunde.

Milium effusum L. f. *colorata* Nob. (f. nov.) Gronsveld.

Deze vorm onderscheidt zich van de type, doordat de aartjes, vooral aan de zonzijde, violetachtig rood gekleurd zijn, en de zaden vrij donker grijsbruin (bij de type licht geelgroen).

Aira flexuosa L. *Legei* Richter, Gronsveld.

” ” f. *grandiflora* Nob. (f. nov.) Eys.

Plant tot meer dan 1 M.; pluim groot, wijd uitgespreid vertakt, aartjes 6—7 mM. lang.

Avena flavescens L. Bemelen, Schaesberg.

Komt steeds voor als var. *villosum* Cel.

Avena flavescens L. *variegata* M. u. K., Bemelen.

Avena pratensis L. *typica* Hackel (in litt.), Bemelen.

Stengel minder ruw, stengelbladen vlak, rozetbladen los saamgevouwen. Deze vorm is voor ons land nieuw. De tot nu toe op de mergelheuveld gevonden exemplaren behoorden tot de var. *glaucescens* Casp.: plant blauwgroen, stengel aan de basis door talrijke scheedenresten omgeven.

Koeleria gracilis Dom., Gerendal, Eys, Bemelen.

Het meerendeel der exemplaren behoort tot *I. typica* Dom. Hierbij zijn vormen met onder de pluim kort behaarde stengels (f. *subpubiculmis* Dom.) niet zelden. Vormen met witwollig behaarde scheeden (f. *lanata* Dom.) wisselen af met vormen met weinig behaarde of kale scheeden (f. *glabrescens* Dom.). Naar de kleur der aartjes vonden wij de f. *pallida* met bleekgroen tot witte aartjes en de meer algemeene f. *violascens* met donker paarse

aartjes. Enkele exemplaren te Bemelen bezaten kroonkafjes met een duidelijk naaldje (*f. aristulata* Dom.), terwijl wij ook nog aantreffen de *f. grandiflora* Dom. (met aartjes tot $5\frac{1}{2}$ mM. lang en 3-bloemig). Armoedige exemplaren kunnen gebracht worden tot de *f. depauperata* Dom. Van meer belang zijn de vondsten der *var. latifolia* Dom. in een paar exemplaren op den Riesenberg bij Gronsveld evenals der *var. elatior* Dom.

Koeleria pyramidata Dom., Gerendal, Eys.

De meeste exemplaren behooren tot *var. typica* Dom. of tot de *subvar. ciliata*. Zelden troffen wij hiervan aan de *f. hirsuta* met alle scheeden ruw behaard, de *f. aristulata* met kort genaalde kafjes en de *f. colorata* met intens violet gekleurde pluim. De *var. villosum* werd gevonden te Eys en Gerendal in enkele goed kenbare exemplaren.

Holcus lanatus flavescens Waisb., Bemelen.

Poa nemoralis L. *vulgaris* Gaud., Kloosterbosch.

var. Reichenbachii A. en G., Waterval—Vliek.

var. agrostoides A. en G., Bunde.

Verder zeer eigenaardige exemplaren, die volgens de beschrijving sterk herinneren aan de *var. rariflora* A. en G. Syn. II Abt. II 409. Holle weg naar Bunde.

Dactylis glomerata L. *m.* waarbij uit de bovenste scheede nog een pluim te voorschijn komt. Tevens een vorm die sterk gelijkt op de *var. multiflora* Beck. te Bunde.

Dactylis aschersonniana Gr., Schaesberg, Bunde (nieuwe vindplaats).

Glyceria plicata Fr., Kasen bij Bunde.

Festuca arundinaceae Schreb., Gronsveld.

Festuca rubra L. *dumetorum* Gaud., Bemelen.

Festuca ovina vulgaris Koch, Bemelen.

„ „ *capillata* Hackel., Bemelen.

Festuca Myuros Ehrh., Bemelen.

Festuca Sciuroides Rth., Vliek—Bunde (Kiezelgroeve).

„ „ *gracilis* Vliek—Bunde (Kiezelgroeve).

Briza media albida, Eys.

„ „ *lutescens*, Eys.

„ „ *typica*, Eys.

Bromus ramosus Huds. *euramosus* A. en G., Oud-Valkenburg.

Eén exemplaar wijkt van *euramosus* af door kort behaarde bovenste scheeden, kalen rand van het schutblad en twee takjes aan den voet van de onderste pluimtak. Ook een exemplaar met ten deele vergroeide pluimtakken.

Bromus erectus Huds., Oud-Valkenburg.

Eén exemplaar wijkt af door bijna kale scheeden, en afstaande pluimtakken.

Bromus racemosus L., Geulhem.

Bromus commutatus Schrad., Gronsveld.

In het bosch! Zeer hooge exemplaren.

Brachypodium pinnatum P. B. *vulgare* A. en G., Bemelen, Gerendal.

minus A. en G., Bemelen.

Overigens vormen met behaarde en met kale scheeden, met behaarde en met kale aartjes in alle mogelijke combinaties, in 't algemeen zijn zij nog iets te jong om andere kenmerken met zekerheid te onderkennen.

Brachypodium pinnatum m. bracteatum, Schaesberg.

Orchis fusca Jacq., Gerendal.

Orchis maculata L., Bunde, Gronsveld.

impunctata Schur., Bunde.

candidissima Krocke, Bunde.

ovalifolia Beck, Gronsveld.

obtusifolia Schur., Gronsveld.

comosa Schur., Bunde.

Ophrys muscifera Huds., Gerendal, Gronsveld.

Ophrys apifera Huds. één ex., Gerendal.

Platanthera bifolia Rchb., Eys.

Platanthera chlorantha Custer, Eys, Gronsveld.

Zeer waarschijnlijk namen wij van Eys ook den bastaard

tusschen deze beide *Platanthera*'s waar. Het gemakkelijkste onderscheidt men de beide soorten doordat de helmhokjes bij *P. bifolia* smal en recht zijn en evenwijdig aan elkaar loopen; bij *P. chlorantha* zijn zij gebogen en naar beneden sterk divergeerend, terwijl zij bij den bastaard recht zijn en naar beneden uiteenloopen. Schematisch voorgesteld:

P. bifolia || *P. chlorantha* (\ Bastaard / \

Deze drie standen namen wij aan de levende planten waar, maar aan het gedroogde materiaal is het niet meer uit te maken.

Listera ovata R. Br. *trifoliolata* Cariot., Gronsveld.

" " *multinervia* Peterm., Gronsveld.

Neottia Nidus avis Rich., Gronsveld.

Rumex acetosella L. *angiocarpus* Murb., Houthem.

Beta vulgaris L., Houthem.

Chenopodium bonus Henricus L., St. Gerlach.

Clematis Vitalba L., Gronsveld.

met getande bladen en met gaafrandige bladen onderscheidenlijk de vormen: *crenata* Jord. en *integrata* D. C.

Actaea spicata L., Geuldal tusschen Houthem en Valkenburg.

Aquilegia vulgaris L., Geuldal tusschen Houthem en Valkenburg.

Silene vulgaris Grcke, Houthem, Bemelen.

Stellaria nemorum L., St. Gerlach.

Stellaria graminea L., Houthem.

Moehringia trinervia Clairv., Gronsveld.

Malva neglecta Wallr., Bemelen.

Polygala comosa Schk., Gerendal, Schoesberg, Eys, Gronsveld.

Blijkbaar is de kuif geen doorslaand kenmerk. Verschillende exemplaren toch missen die volkomen, terwijl zij overigens in niets van gekuifde vormen verschillen. Zelfs vonden wij gekuifde en ongekuifde bloeiwijzen op denzelfden wortelstok.

Hoewel dus de steunbladeren vaak niet boven de bloemen uitsteken, zijn zij toch meest langer en steviger dan bij *P. vulgaris*, min of meer kruidachtig, met meest stijve groene of gekleurde streep op het midden. Bij *P. vulgaris* zijn zij steeds klein, meestal dun vliezig behoudens de middennerf die ook vaak onduidelijk is; meestal aanmerkelijk kleiner dan de bloemsteel.

Polygala vulgaris L., Eys.

Blijkbaar is deze soort in Z. Limburg veel zeldzamer dan de voorgaande, wat, door het misleidende ongekuifd voorkomen van deze, niet zoo opgevalen is.

Polygala serpyllifolia Hose, Gerendal.

Euonymus europaeus L., Gronsveld.

Hypericum humifusum L., Vliet.

Hypericum pulchrum L., Eys.

Pimpinella magna L., Gerendal.

Orlaya grandiflora Hoffm., Bemelen, in een klaverland. Alle zes de exemplaren zijn eigenaardige kleine plantjes, nauwelijks 1 dM. hoog.

Mercurialis perennis L., Geulhem.

Daphne mezereum L., Gerendal.

Alchemilla arvensis Scop., Houthem, Gronsveld.

Potentilla silvestris Neck., Bunde, een krachtige recht-opstaande vorm.

Rosa arvensis Huds. *typica*, Gerendal.

Rosa tomentosa Sm. *subglobosa* Sm., Kloosterbosch, Bemelen, St.-Gerlach—Valkenburg.

Rosa rubiginosa L. *comosa* Dum., Bemelen.

Rosa canina L. *lutetiana* Bak., Kloosterbosch.

„ „ „ *fl. albis*, Eys.

„ „ *dumalis* Bechst., Gerendal.

„ „ met veel bloemen bijeen, enkel tot dubbel gezaagde blaadjes, zonder klieren op de bloemstelen; een struik langs den weg van Valkenburg naar Oud Valkenburg.

Rosa dumetorum Thuill. *platyphylla* Chr., Valkenburg—
Oud-Valkenburg.

Rosa dumetorum Thuill. *Thuilleri* Chr.? Bemelen.

” ” vorm B I (zie lijst van wildgroeïende
planten in Z. Limburg. A. de Wever 1915) Gerendal.
Blaadjes samengesteld gezaagd, Bloemsteelen zonder klieren.

Rubus idaeus L. *vulgatus* Arrh., Kloosterbosch.

Rubus macrophyllus Wh. et N., Houthem, Gronsveld.

Rubus divergens Neumann, Houthem.

Rubus Bellardi Wh. et N., Ronde bosch, Vliek.

Mespilus germanica L., Gerendal.

Robinia pseudacacia L., Kloosterbosch.

Cytisus Laburnum L., Kloosterbosch.

Trifolium incarnatum L., Bemelen (cult.).

Trifolium campestre Schreb. *pseudoprocumbens* A.
en G., Eys.

Lathyrus Nissolia L. *genuinus* Uechtr., Bemelen,
Gronsveld.

Dit is de vorm met breede (tot 8 mM.) bladen en
behaarde peulen, die in Zuid-Europa de meest algemeene
is volgens A. en G. De vorm *gramineus* A. en G. met
2 mM. breede bladen en kale peulen is in het Noorden
de gewoonste. Zoo komt zij bij ons o. a. in Zeeland voor.

Lathyrus aphaca L. *floribundus* Maly, Riesenbergr.

Pulmonaria officinalis L., Oud-Valkenburg.

Myosotis intermedia Lk. *silvestris* Schldl., Vliek.

Calamintha Acinos Clairv., Bemelen.

Ballote nigra L. *borealis* Schwgg., Bemelen.

Marrubium vulgare L., Bemelen.

Orobanche minor L., Houthem.

De meeldraden zijn bij enkele exemplaren veel lager in
de buis ingeplant, dan gewoonlijk het geval is, wat bij
de determinatie moeilijkheden oplevert.

Phyteuma nigra Schmidt, Gronsveld.

Galium silvestre Pollich. *glabrum* Schrad., Gerendal.

Galium silvestre Bocconi All., Gerendal.

Sambucus Ebulus L., Oud-Valkenburg.

Sambucus racemosa L., Kloosterbosch.

Sambucus nigra L. *laciniata* L., Valkenburg—Oud Valkenburg.

Lonicera Xylosteum L., Valkenburg—Oud-Valkenburg.

Scabiosa columbaria L., Eys, Bemelen, Gronsveld.

" " *bipinnatifida* Lois.? Gronsveld.

Ook verzamelden wij te Gronsveld een exemplaar, waarbij uit het hoofdje meerdere gesteelde hoofdjes van tweede orde komen.

Centaurea calcitrapa L., Bemelen.

Centaurea Scabiosa L., Eys.

" " *f. simplex* Nob. (*f. nov.*), Eys, met één hoofdje en onvertakten 1—3 dM. hoogen stengel.

Centaurea Scabiosa f. subacaule Nob. (*f. nov.*) Riesen-berg, een exemplaar met zeer korten stengel.

Crepis palludosa Mnch., Bunde.

Dordrecht, Jan. 1917.

A. W. KLOOS Jr. C. I.